

STENHUGGEREN

MEDLEMSBLAD FOR JYSK STENKLUB

47. årgang nr. 3 September 2021 Total nr. 173

Flintsmeden på Djursland holdt åbent igen, søndag den 25. juli. Klubben var fint repræsenteret med en stand.

Fotos: Per Dich

Juhuu - næsten normalt igen!!!

Stenhuggeren: Medlemsblad for Jysk Stenklub

Formand:

Ingemann Schnetler, Fuglebakken 14, Stevnstrup, 8870 Langå 8646 7282
i.schnetler@mail.dk

Medlem af bestyrelsen og redaktør

Søren Bo Andersen, Engdalsvej 65A, 3.tv. 8220 Brabrand 2625 1733
sba@geolsba.dk

Medlem af bestyrelsen og kasserer

Jytte Frederiksen, Myntevej 16, 8240 Risskov 8617 4697
jytte@dichmusik.dk

Medlem af bestyrelsen og turansvarlig

Linda Lægdsmand, Tjelevej 10, 1.th., 8240 Risskov 8635 2740
lindakaj@gmail.com

Medlem af bestyrelsen og værkstedsansvarlig

Hans J. Mikkelsen, Kjærslund 18, 8260 Viby J 8629 5518/4054 3902
hansjimmikkelsen@gmail.com

Medlem af bestyrelsen

Pia Kamuk Nielsen, Firkløvervej 103, 8464 Galten 3011 7956
pipse73@live.dk

Medlem af bestyrelsen

Jeannette Kühl, Byagervej 108 F., 8330 Beder 6070 5455
jeannette.kuhl@gmail.com
 2714 2230

Kontakt til klubben: Jysk Stenklub, Myntevej 16, 8240 Risskov.

Bank reg.nr. 1551 1217380 MobilePay 29430901 (Jytte Frederiksen)

Årskontingent i 2021: 175 kr. for enkeltpersoner, 250 kr. for par (Et blad)

Klubbens hjemmeside: <http://www.jyskstenklub.dk/> Materiale sendes til formanden.

Klubbens Facebook-side for medlemmer: «Jysk Stenklub».

Medlemslisten: kan fås hos kassereren.

Klubblade fra andre klubber bedes sendt til formanden.

Fotos anvendt i dette blad er taget af *Arne Dich*, hvis ikke andet er nævnt

Indhold i dette nummer :

Side 3	Generalforsamling
Side 4	Mindeord om Anny Hildebrandt Eriksen
Side 5	Turannonce
Side 6	Virkelighedens jomfrufødslerog kloner - her i rav
Side 8	En advarsel ved ravindsamling langs strandene
Side 9	Sangstrup er andet end Galerites
Side 10	Geologi på Faaborg kunstmuseum
Side 17	Geomuseum Faxe, nu med Permtidens monstre
Side 20	Gram med guide og godt ler
Side 22	Et gensyn med Fur Museum
Side 23	Boganmeldelse: Fossiler langs stranden
Side 24	Boganmeldelse: Den inderste kerne
Side 25	Aarhus sten - og smykkemesse
Side 27-28	Værksted /Kontingent /Programsiden

Vi bringer for en god ordens skyld en gentagelse af indkaldelsen til

Generalforsamling

**Den udsatte ordinære generalforsamling søges afholdt:
lørdag den 11. september 2021 kl. 14.30**

Dagsorden iflg. vedtægterne:

1. Valg af dirigent.
2. Formandens beretning. **Er trykt i Stenhuggeren april 2021!**
3. Aflæggelse af regnskab. **Er trykt i Stenhuggeren april 2021!**
4. Valg af formand.
På valg er Ingemann Schnetler.
5. Valg af bestyrelsesmedlemmer i h. t. § 4.
På valg er: Hans Jørn Mikkelsen (villig til genvalg)
Søren Bo Andersen (villig til genvalg)
Pia Kamuk Nielsen (villig til genvalg)
6. Valg af en 1. og en 2. bestyrelsessuppleant.
På valg er: Niels Sandal (villig til genvalg)
Hanne Mølgaard (villig til genvalg)
7. Valg af 1 revisor (uden for bestyrelsen).
På valg er: Merete Petersen (villig til genvalg)
8. Valg af en revisorsuppleant.
På valg er: Ivan Herholdt (villig til genvalg)
9. Fastsættelse af kontingent for det kommende regnskabsår.
10. Indkomne forslag.
Forslag skal være bestyrelsen i hænde senest 8 dage før generalforsamlingen.
11. Eventuelt.

Til minde om Anny Hildebrandt-Eriksen

Mindeord ved Jytte Frederiksen

*Anny fotograferet ved klubbens
40-års jubilæum i 2012*

Anny Hildebrandt-Eriksen var i mange år medlem af Jysk Stenklub. Hun havde en meget bred interesse for sten. Dels samlede hun på sine gåture hjemme omkring Kysing alskens fossiler og finurlige sten. Dels sleb og forarbejdede hun et utal af smykker. I en lang årrække var der tradition for, at april mødet havde en udstilling af smykker produceret i det forudgående år.

Hun var også at finde på de lange udlandsrejser både til England, Norge og Sverige. Nogle af os husker endnu hendes triumferende glæde på Barton on Sea, da hun fangede den store snegl *Clavilithes macrospira*. Vores beskedne logi i Litton Cheney tillod ikke indendørs rygning, og som det ordentlige menneske Anny var, gik hun trods regnvejrr udenfor med sin pibe og stillede sig i læ ved døren. Til hendes store forundring brød en infernalsk larm løs over hovedet på hende, og til resten af selskabets diskrete morskab kom en ungersvend i bar håndklæde susende ud gennem opholdsstuen hidkaldt af brandalarmen. Jeg kan endnu høre Annys syngende stemme for mig, når hun ved senere lejligheder bedyrede ”jamen, det kunne jeg jo ikke vide” efterfulgt af en ligeså karakteristisk latter.

De sidste år mistede Anny flere og flere af sine færdigheder, men familie og gode naboer sørgede for, at hun fik den omsorg, som hun fortjente. Jysk Stenklub har fået overdraget en del af hendes stensamling, og hendes værktøjskasse står på værkstedet og venter på, at nogen vil tage over hende. Anny ligger nu under den store rødbøg på Saksild Kirkegård. Vi er taknemmelige for at have kendt hende. Som en nabo har udtalt om hende: ”Hun var en ener – og dem skulle der være nogle flere af?”.

TURANNONCE/UDFLUGTER

Tur til et par grusgrave i det Midtjyske Område

lørdag den 18.09.2021

Klubmedlem Niels Rask har taget kontakt til et par grusgrave i hans nærhed.

Niels fik tilsagn om, at gravene gerne måtte besøges, så vi vil tage en tur derud og prøve lykken i vores jagt på fossiler.

Det bliver en kør-selv-tur!

Kørevejledning:

Fra E45, tag frakørsel 56, drej mod Brædstrup ad primærrute 52, i rundkørslen kør ind til vores mødested: **McDonalds / tankstation - Derfra kører vi kl. 10.00 !**

Tilmelding: Linda Lægdsmand,
mobil 5051 0055 el. lindakaj@gmail.com

Vel mødt på tur igen ☺

VIRKELIGHEDENS JOMFRUFØDSLER OG KLONER – HER I RAV

Af Bente Nielsen

De fleste kender sikkert bladlus og forbander dem langt væk, når de optræder i haven eller i stueplanterne. Men gad vide om de fleste er klar over, hvordan dette lille væsens interessante og komplicerede livscyklus forløber? Dette kan også observeres i rav.

Der er det interessante ved bladlus (gruppens videnskabelige navn er APHIDOIDEA), at de formerer sig dels ved at føde levende unger (jomfrufødsel eller parthenogenese), dels ved almindelig æglægning.

Jomfrufødsel, også kaldet parthenogenese eller vivipar formering

Når man om sommeren kigger på bladlusene, der sidder på hver deres foretrukne værtsplante, vil de i vid udstrækning bestå af et væld af mødre, døtre og deres døtre igen. Altså er størstedelen hunner, som dels er vingeløse "hjemmefødinge", dels "udflyttere" med 2 par gennemsigtige vinger - (en vinget flyvegeneration opstår, når værtsplanten bliver overfyldt).

Hver eneste hunbladlus formerer sig ca. 20 gange i sin levetid - og dette sker altså ved jomfrufødsel. De små nye bladlus kaldes "nymfer", og de er utroligt nok hver født med anlæg til små nye fostre. Det er dette afkom, der kaldes "kloner". Så det, som vores nutidige videnskab arbejder på, er altså også her allerede et faktum i naturen.

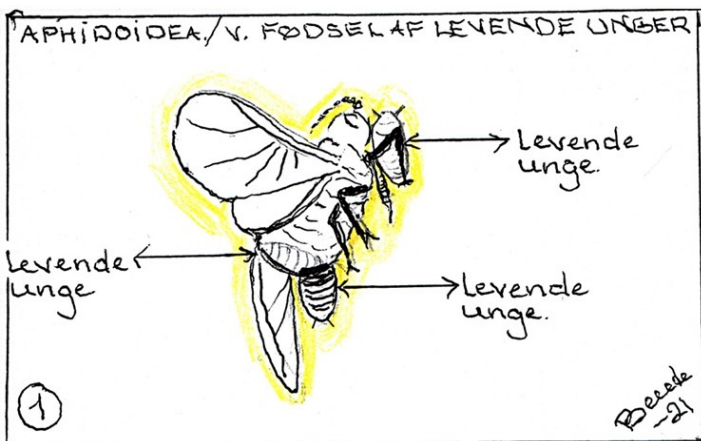

Fig. 1. Bladlus i rav, i færd med at føde levende unger. Tegning: Bente Nielsen.

Æglægning, også kaldet ovipar formering

Sidst på sommeren, når vejret bliver køligere, begynder disse hun-bladlus at føde hanner. Sidstnævntes eneste opgave består i at befrugte årets sidste særlige æg, der kaldes "hvile-æg". De nu befrugtede æg overvintrer og starter bladlusenes cyklus forfra påny, når vinteren er omme.

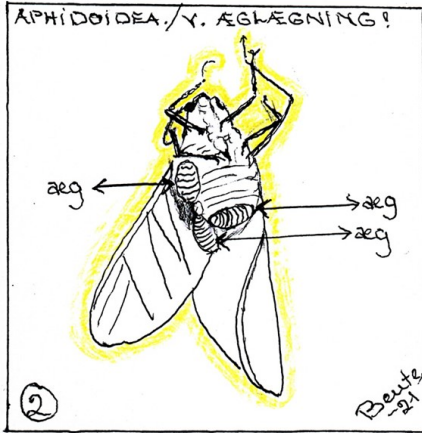

Fig. 2. Bladlus i rav, i færd med at lægge æg.
Tegning: Bente Nielsen.

PS: Jeg har lyst til at komme med en lille tilføjelse, der ikke angår bladlus alene. Når et insekt vokser, sker det ved at skifte hud. Den efterladte hud kaldes "exuvium", og jeg har været så heldig at finde netop sådan et "øjebliksbillede" i rav!

Fig. 3. Bladlus i rav, i færd med hudskifte.
Tegning: Bente Nielsen.

Hvis du vil udrydde bladlus med ikke-kemiske midler, kan du "bare" pudse en hel masse mariehøner på dem. Mariehøner er nemlig bladlusenes værste fjender, mens myrerne er deres "allierede". Denne sidste form for samliv kaldes "symbiose". Man kan ligefrem tale om, at myrer "holder bladlus" - ligesom vi holder køer. Til gengæld for beskyttelsen imod mariehøner,

afgiver bladlusene fra bagenden noget sukkerholdig væske, man kalder "honning-dug", og som myrer gladeligt slikker i sig. Det er faktisk denne substans, vi kan mærke som noget "klistret stads" på planter, når uheldet er ude.

En **ADVARSEL** ved ravindsamling langs strandene

Bente sender os en opfordring til at være forsigtige, når vi samler rav langs strandene, og især om aftenen og ved nat ved brug af ultraviolet lys.

På danske og nordtyske strande skyller der af og til farlige stoffer op sammen med tang, pinde og rigtigt rav. Det gælder fx hvidt fosfor, som kommer fra militær-granater fra både krigens tid og fra senere. Og det hvide fosfor har to lumske egenskaber: det lyser flot op ved ultraviolet belysning, ganske som rav gør det! – og når det tørrer eller bliver varmt, bryder det i brand af sig selv, og det brænder længe og intenst, så det kan give alvorlige brandsår. Det er noget rigtig farligt at komme i nærheden af.

Altså lad være med at putte noget stærkt fluorescerende i lommen i den tro, at det er rav, hvis du ikke har sikret dig, at det rent faktisk også er rav.

God RAV-jagt.

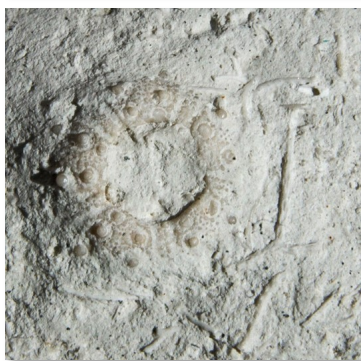
Sangstrup er andet end *Galerites*

Af Jytte Frederiksen

Når man ser opslag på Facebook er det meget ofte fund af det lille søpindsvin *Galerites* sp. fra Kridttiden, der bliver vist frem - og det er der ikke noget at sige til. De er smukke - både med og uden skal. Men der er andre søpindsvin langs Sangstrup og Karlby Klint.

Søpindsvin fundet en tilfældig dag ved Sangstrup Klint. Der er fund, som oprindeligt stammer fra Kridt-tid og fra Danien-tid.

*En lille skal af et regulært søpindsvin af slægten *Tylocidaris*. Det kan ikke afgøres, om det er *Tylocidaris oedumi* eller *Tylocidaris abildgaardii*, Men begge er fra Danien-tidens bryozokalk, hvilket også ses af stenarten.*

Fra en tilfældig tur i foråret kan nævnes: en lillebitte *Tylocidaris* ca. 6 mm i diameter siddende i kalk med bryozoaer, én meget stor flintkerne af en *Echinocorys*, bunden af en *Conolus magnificus*(?), et underligt bulet eksemplar, en *Galerites* i kridt begroet med tang. Så kan man jo spekulere på hvordan det er gået til. Så er der et par pigge fra det regelmæssige søpindsvin *Tylocidaris baltica* med og uden borehuller, dele af pigge fra *Tylocidaris abildgaardii* og *Tylocidaris oedumi*. Er der noget at sige til, at jeg i min høje alder fortsat finder det umagen værd at bukke mig for Sangstrup og Karlbys klint.

Geologi på FAABORG KUNSTMUSEUM

Af Søren Brix Pedersen

Gåden

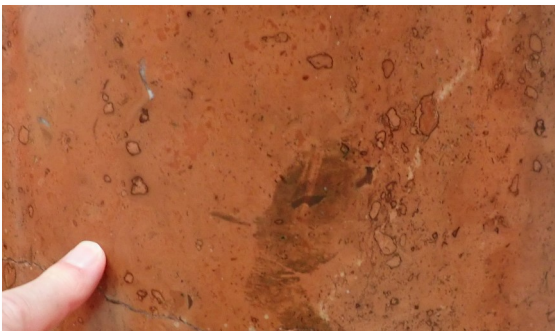
Som geologisk interesseret har man mange glæder. En af dem er at gå på kunstmuseer og undersøge hvilke råmaterialer, kunstnerne har anvendt til skulpturerne. En anden er at se hvilke bygningsmaterialer, der er brugt.

Et besøg på Faaborg Museum er en vidunderlig oplevelse. Dejlige malerier af malerkolonien ”Fynboerne”, de skønne bygninger er fra 1915. Og så er der ekstra bonus: De anvendte materialer. ”Granitpigen” af Kai Nielsen (og den er ikke af granit). ”Marmorpigen” også af Kai Nielsen (og den ER af marmor). Den imponerende, muntre skulptur af Mads Rasmussen (vistnok samme materiale som Granitpigen, og altså heller ikke granit).

Og så var der søjlerne ind til Mads Rasmussens rum. De fangede min interesse. Lavet af en brunrød, tæt bjergart med små, sorte cirkulære figurer.

*Søjlerne ved indgangen til Mads Rasmussens rum.
(Foto: Forfatteren).*

*Nærbillede af en af søjlerne.
(Foto: Forfatteren).*

Jeg skrev til museet, og museumsinspektør Eva Frellesvig gik beredvillig i gang med at kigge i arkiverne. Det kunne være, der stod noget om leverancen af søjlerne og hvorfra de kom. Men desværre. Intet stod noteret.

Bogen

En dag kørte min kone og jeg igennem Rønde by. Vi havde hørt om en stor kunstboghandel beliggende over boghandelen i byen. Vi blev overvældet af udvalget. Pludselig rækker min kone mig en bog, og siger: "Det er vist noget for dig". Og jo: "Monica T. Price: Decorative stone -The Complete Sourcebook".

Det var en systematisk beskrivelse af bjergarter, der er anvendt til udsmykning af bygninger, søjler, gravmæler mmm. Og samtidig geologiske forklaringer på bjergarterne og deres oprindelsessted. Der var også nævnt steder, hvor man kunne finde de nævnte bjergarter anvendt. Man kunne ligefrem tilrettelægge en studierejse ud fra bogen. En guldgrube af informationer. Den var lidt dyr, men alle pengene værd.

Jeg bladrede i den, og pludselig fandt jeg en bjergart, som mindede om den fra Faaborg Museums søjler. Jeg sammenlignede mine fotos med bogens. Der var ingen tvivl. Den var fundet. "Adnet Lienbach" hedder stenen.

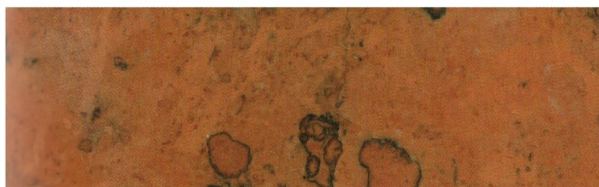
Bjergarten er ifølge Monica T. Price:

Adnet marmor

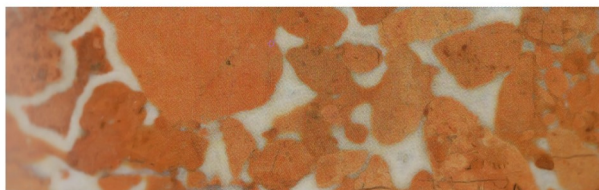
Lokalitet: Adnet, Salzburg, Østrig

Status: Meget begrænset brydning

*Bogens visning af den relevante marmor **Adnet Lienbach** øverst. Nedenunder en variant kaldet "Rotscheck" eller blot "Scheck", det kan oversættes som "rødbroget" eller blot "broget".*

Type: Lienbach

Type: Scheck

Monica T. Price skriver bl.a.:

- Når man besøger Salzburg og Wien, vil man igen og igen se en flot orange-brun kalksten udsmykke forretninger, undergrundsstationer og museer.
- Det er den berømte **Adnet Marmor**, brudt siden middelalderen nær en by Adnet. Den ligner en anden kendt sten: **Rosso Verona**. Begge kommer fra samme geologiske formation, **Rosso Ammonitico**.
- For 100 millioner år siden i Kridttiden var Adnet et koralrev, hvor koraller, svampe og ammonitter blev bevaret. Én variant **Lienbacher** in deholder meget manganoxid (sort) , medens en anden stentype kaldet **Scheck** er en blanding af rød Adnet Marmor med hvid kalksten.
- Adnet Marmor er blevet anvendt over hele Europa, men især i Østrig og Bayern, ligesom også i Budapest i Ungarn. I Adnet kan man besøge et Marmormuseum.

Lokaliteten

Adnet Lienbacher marmorbruddet i dag. Søjlerne på Faaborg Kunstmuseum kom (sandsynligvis) herfra. (Kilde: Wikipedia).

Det er altså i byen Adnet, vi skal finde mere om marmoren. Her ligger flere marmor brud inden få km². Der er en vandretur rundt til stenbrudene: ”**Marmorweg**”

Der er mange varianter af Adnet Marmor. Langs ruten kommer man forbi de forskellige typer marmor. Bruddene er ikke aktive mere. Dog er der et eller to, der arbejdes lidt i. Det bruges bl.a. til reparationer af marmorbygninger eller til små brugsgenstande.

Eksempler på anvendelse af Adneter marmor

Her er gravmalet i Stephans Dom i Wien for den østrigske Kejser Friedrich III (død i 1493). Gravmalet er helt i brunrød Adneter Marmor. Ligeledes i gulvet og i balustraden i forgrunden. Overvældende!!!

(Kilde: https://de.wikipedia.org/wiki/Grabmal_Kaiser_Friedrichs_III.)

I "Festung Hohensalzburg" er der masser af brug af Adneter Marmor. I "Den gyldne sal" er der 4 snoede søjler. Her i varianten "Rotscheck".

(Kilde: Festung Hohensalzburg).

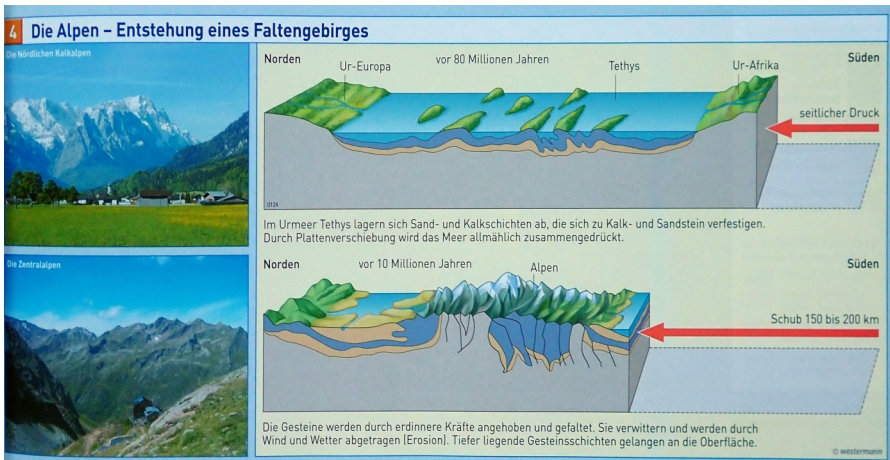
Marmorens historie - Korallrev og salt

For 200 mio. år siden var alle kontinenter samlet i et stort superkontinent, som man kalder Pangaea. Hele Sydeuropa var én stor havbugt i et tropisk, varmt Tethys hav. Den blå stjerne på kortet er stedet, hvor der var korallrev, og hvor saltaflejringer fandt sted. Stedet ligger i det varme bælte ikke langt fra ækvator. Her var der lavlandet, vandet fordampede, og saltaflejringer blev afsat.

Afrika bevægede sig siden mod nord, og Tethys havets kalk- og saltaflejringer blev foldet ind i Alperne. Således kan man i de Nordlige Kalkalper i Østrig finde kalk, marmor og salt fra det gamle Tethys hav. Dyrenes kalkskeletter blev presset sammen og hårdnet til kalksten. Yderligere tryk og temperaturstigning inde i bjergene gjorde, at kalkstenen blev omdannet til Marmor (ved Metamorfose).

Alpernes opfoldning og dannelse (Kilde: Diercke Weltatlas).

Øverst: Mellem- og Sydeuropa er et stort hav med "buler" i havbunden. Tethys havet er varmt, og korallrev og saltaflejringer er udbredte.

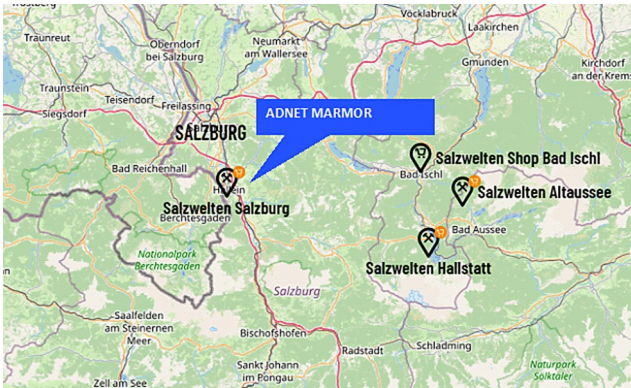
Nederst: Afrika har skubbet Sydeuropa sammen og Alperne dannes. Saltet presses op, og kalksten fra korallrevene omdannes til marmor.

Nutidigt koralrev fra tropisk farvand.
Kilde: <https://www.naturli.dk/>

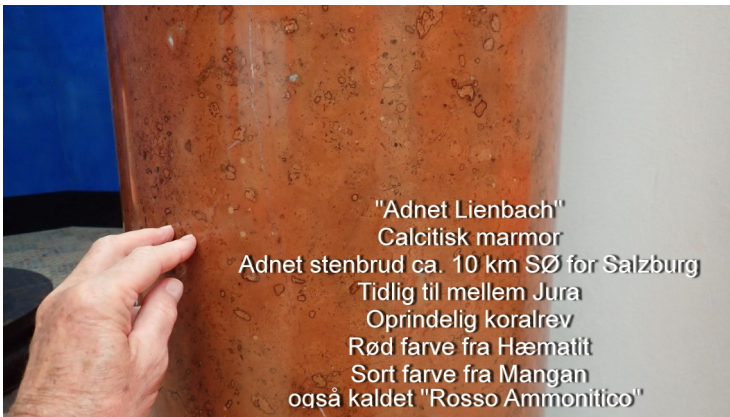
Koralkalk på Cypren fuld af soliljestilke og koraller. Foto: Forfatteren.

Saltet

Salzkammergut (kan oversættes med "Saltområdet") hedder fra gammel tid det område, der rummer mindst 4 store saltminer. Syd for Salzburg ligger den ældste saltmine ved byen Hallein. Få km derfra ligger Adnet, hvor den berømte marmor findes. (Kilde: Salzvelten.at).

Løsningen på søjlegåden

(Løsningsforslag og foto: Forfatteren).

Rejsen

Området er virkelig spækket med spændende geologi og kulturhistorie. Det er der også mange, der har fundet ud af. Turister har længe strømmet til området.

I dag kan man sætte sin bil på et Autotog i Hamborg og blive transporteret til området medens man sover!!! Det er Østrigs Bundes Bahn, der har denne forbindelse. Man kan så bo på Gasthaus "Zum Steinbruch" i Adnet. Gå en tur på Marmorweg og besøg det lokale marmor-museum. Overalt er der skulpturer, bygninger og gravmæler af marmor. Og så masser af historie, f.eks. Det Habsburgske hus' salt-monopol.

Her i vores hus længes vi efter at komme af sted.

Men der er stadig et ubesvaret spørgsmål: Er søjlerne virkelig fra stenbruddet ved Adnet. Personlig er jeg ikke i tvivl, men det endelige bevis, i form af købs- og transportpapirer mangler stadig. Jeg søger videre.

Søren Brix Pedersen.

Litteratur

Price, Monica T. 2007: Decorative stone -The Complete Sourcebook. 288 sider. Thames & Hudson Ltd. (ISBN-13 9780500513415 / ISBN-10 0500513414).

o-O-o

Geomuseum Faxe, nu med Perm-tidens monstre

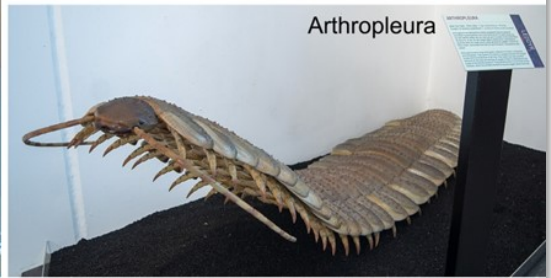
Af Jytte Frederiksen og Arne Dich

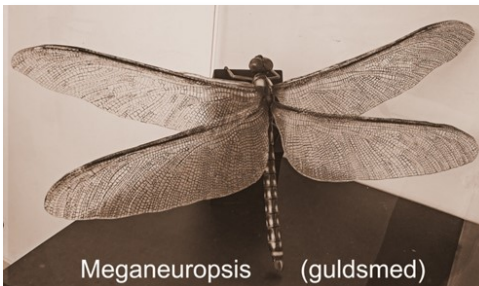
*Faxe Kalkbrud set fra Geomuseum Faxe.
Senere på dagen var vi i bruddet for at samle fossiler.*

Geomuseum Faxe er i gang med en ombygning, som i første omgang har givet museet egen indgang og en større museumsbutik. Fossilerne fra Faxe er pt flyttet ned på rådhuset, hvor de har fået følgeskab af de fossiler, som tidligere var udstillet på museet ude på Stevns. Skimmelsvamp i den gamle bygning har gjort den ubrugelig. Trist - men det har resulteret i en dejlig udstilling af bl.a. Alice Rasmussens fund fra Faxe og Peter Bennickes fund fra Stevns.

I bygningen på kanten af Faxe Kalkbrud har man benyttet ventetiden til at putte en udstilling ind med titlen ”Kæmpemonstre fra før dinosaurernes tid”.

Adskillige af Permtidens padder og leddyr blev meterstore.

Både i Carbontiden og i Permtiden var der kolossale guldsmede.

I Permtiden kom synapsider, forløbere for dinosaurerne.

Museet præsenterer udstillingen sådan:

- For 252 millioner år siden var livet på jorden domineret af ekstraordinære skabninger – Permmonstre.
- Permtiden sluttede med en masseudryddelse, der ødelagde 90 % af alt liv og banede vejen for Jordens næste store herskere, dinosaurerne.
- Kom og mød dinosaurernes forfædre fra denne mystiske tidsperiode i vores fascinerende og familievenlige udstilling.
- Du vil opleve modeller i fuld størrelse, skeletter og afstøbninger af fossiler og du vil se fortidens frygtelige sabeltandede rovdyr, kæmpestore guldsmede og bizart udseende hajer.
- Det er første gang, denne fantastiske udstilling kan ses i Danmark og det er muligt at se udstillingen alle dage til og med 30. oktober 2021.

I Permtiden fik vi i Danmark aflejret de enorme mængder af salt, som i dag hentes op fra undergrunden (ved Hobro) og giver os salt til mere end ét æg. Permtiden afsluttes med den hidtil største masseudslettelse af liv på jorden, i den såkaldte ”Perm/Trias-katastrofe”. Nyere undersøgelser i Kina har godtgjort, at det kun tog 60.000 år at udslette 90% af alle havlevende arter og 70% af de landlevende.

Det var årets varmeste dag, men i begge udstillinger nød vi godt af klimaanlæg. En tur i graven blev tilrettelagt med omtanke langs skrænten, der lå i skygge, og til alt held var der masser af koralblokke at pille i. Krabber og snegle, muslinger og brachiopoder og pæne koralstykker blev pakket ned og venter nu på regnvejrskage.

Det var dejligt at gense Geomuseum Faxe og at opleve det myldrende folkeliv på plænen omkring museet. De turkisgrønne søer blev flittigt besøgt af badende gæster, og de mange betonbænke med motiver fra kridthavets liv var tæt besat med madkurve. I passende mængder sivede folk ind i udstillingen, hvor de blev mødt af de mange bizarre dyr, som opfyldte Jorden, inden dinosaurerne overtog pladsen.

Vi kan anbefale udstillingerne til alle.

GRAM MED GUIDE OG GODT LER

Af Arne Dich og Jytte Frederiksen

I slutningen af juni måned kunne Gram Lergrav endelig melde, at den årlige afrømning var gennemført. Forårets regnmængder kombineret med pumpeproblemer havde længe sat graven under vand, men nu havde man fået gravet et godt lag af, så der var frisk ler til alle.

En solskinsdag i juli tilbragte vi et par timer i godt selskab med adskillige børnefamilier.

*Der samles fossiler
trods brændende
varmt solskin*

Museet har i hele skoleferien en medarbejder i graven, som tager imod gæsterne og hjælper med fif til, hvor og hvordan man søger. Og som sætter navn på fundene uanset, hvor fragmentariske de er. Vi kom hjem med et par snegle med det fine navn *Aquilofusus semiglaber* og en lille håndfuld meget små snegle, som vi må gøre noget ved senere.

*Vores fund af sneglen Aquilofusus semiglaber.
Den største snegl er ca. 5 cm lang.*

Mange museer har fundet det nødvendigt at hæve billetpriserne og tage betaling for guidning. Det ser ud til, at Gram Lergrav har valgt en anden vej. Og tak for det. Entréen er stadig lav, og guiden er til fri afbenyttelse. Læg dertil at man kan låne skovl og skruetrækker og kasser uden betaling. Sågar gummistøvler til både store og små kan man låne. De fleste er skaffet til veje ved at man i en periode kunne bytte sine aflagte støvler for en gratis billet. Fin ide.

En næsten surrealistisk installation: gummistøvler til låns.

På skilte vises dels hvordan og hvor man skulle lede efter fossilerne og dels hvilke sjældenheder, såsom bajtænder, knogler o.a., som Museet er interesseret i at se og måske "erhverve".

Cafeen har fået en overhaling og er blevet indrettet med fotos og udstyr, der leder tanken hen på palæontologiens fortid. Svært hyggeligt - og kaffen er god.

I museet kørte en 7 minutters film, der skildrede opgravningen af dele af en hval. Det er et helt ufatteligt arbejde at bjærge det sønderknuste skelet og senere samle puslespillet. Det bliver jo ikke lettere af, at det regner i Danmark, og at leret suger vand og bliver til en grød, der klæber til støvler og redskaber. Stor respekt for det arbejde.

Det var et dejligt gensyn med Gram, og vi kommer igen.

ET GENSYN MED FUR MUSEUM

Af Jytte Frederiksen

I en årrække har vi besøgt Molermuseet på Mors, når vi skulle se fossiler fra moleret. Men i år blev det Fur Museum, fordi vi skulle have afleveret en del af Henrik Jensens indsamling fra Ertebølle. Til vores overraskelse blev vi mødt af en byggeplads og sendt om i baghaven til en midlertidig reception prydet med et kæmpe stankelben. Ombygningen vil betyde, at museet får en flot rummelig indgangshal og mere plads. Udstillingen har i de seneste år fået en tiltrængt opdatering, og vi nød godt af Bo Pagh Schultz entusiastiske gennemgang af den.

Hvor er der sket meget med formidling af naturhistorisk viden siden jeg for 70 år siden blev sat til at tælle kronblade på planter hentet ude på diget i marsken. Ethvert barn ved nu, at kontinentalpladerne flytter sig, og hvad der sker ved det. Og de seneste års forskning har givet viden om visse farver på de stakkels fugle, der endte i molerhavet. Alt det og meget mere kan man blive klogere på, når man besøger det lille men levende museum. Man skal heller ikke snyde sig selv for en tur i stenparken.

Mammutter i museets stenpark ved vintertid. Foto: ubekendt

Endelig en bog for nybegyndere: Fossiler langs stranden (af Jesper Milan)

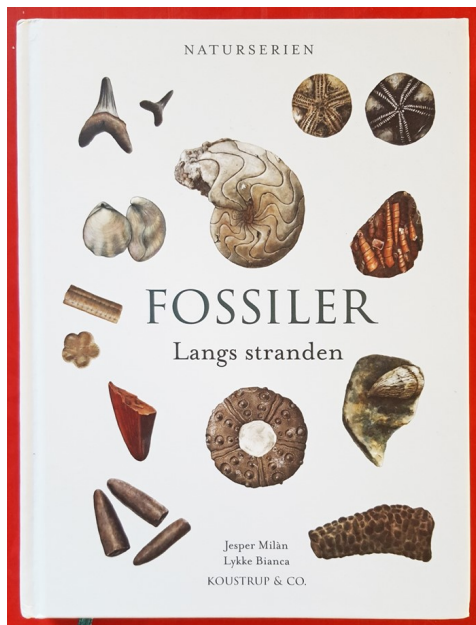
En boganmeldelse ved Jytte Frederiksen

I mange år har vi ikke haft et godt svar på spørgsmålet om en god begynderbog for danske fossilsamlere. Palle Gravesens uovertrufne ”Værd at vide om forsteninger” har kun kunnet købes antikvarisk og med besvær. Det samme gælder ”Gyldendals guide til danske fossiler” af Jørn Waneck. Men nu har Koustrup & Co udgivet en fin lille bog af Jesper Milan med illustrationer af Lykke Bianca: ”Fossiler langs stranden”.

Lykke Bianca har tegnet de forskellige dyregrupper som de kan have set ud inden de blev til de fossiler som Jesper Milan beskriver. I udvælgelsen af fossiler er der lagt vægt på at vise typiske fund - ikke pragtstykker. Der er kapitler om de første fossilsamlere, om fossildannelse, om fossiltyper.

Et godt kapitel om danske fossillokalteter både kystklinter og råstofgrave. Et afsnit om danekræ og en liste over danske stenklubber. Der er tænkt på næsten alt. Måske kan en ny udgave få en oversigt over relevante museer.

Og så har jeg gemt det bedste til sidst: bogen kan købes for 150 kroner. Det er rigtig godt.

Bog anmeldelse:

Den Inderste Kerne – en roman om Inge Lehmann
(af Lotte Kaa Andersen)

Seismologen Inge Lehmann var i mange år så godt som ukendt i Danmark. Nu er der på forlaget Gutkind kommet en roman om hende.

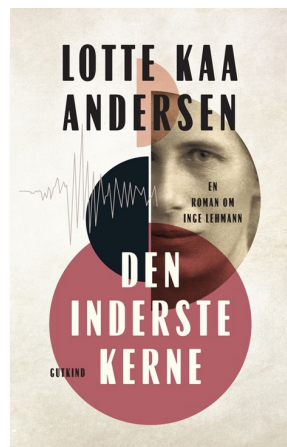
Forlaget skriver:

Inge Lehmann er anerkendt som en af verdens største videnskabskvinder, men kun de færreste danskere kender til hende og hendes opdagelser. I USA derimod kender man godt historien om den danske kvinde, der opdagede Jordens indre kerne. Tidligere troede man, at kernen var flydende, men ved at analysere seismogrammer kunne hun i 1936 fremsætte den skelsættende teori, at der i den flydende kerne lå en indre kerne, og at Jorden dermed var tredelt og ikke todelt.

Inge Lehmann blev født 13. maj 1888 i København i en progressiv familie. Hendes far, Alfred Lehmann, var en berømt professor og grundlægger af Psykologisk Institut på Københavns Universitet, og hendes mor, Ida Sophie Tørsleff, kom fra en familie med flere førende medlemmer i kvindebevægelsen.

Mens hendes søster Harriet blev uddannet som skuespillerinde på Det Kongelige Teater, valgte Inge den videnskabelige vej. Som verdens første kvindelige seismolog mødte hun megen modstand i det danske naturvidenskabelige miljø, der i høj grad var en lukket herreklub, domineret af hendes chef, astronomen Niels Erik Nørlund og fysikeren Niels Bohr.

Men da hun i 1950'erne blev inviteret til USA for at forske, kom hendes arbejde til at spille en rolle under Den Kolde Krigs atomvåbenkapløb. Da Inge Lehmann var midt i 60'erne, sagde hun sin stilling på Geodætisk Institut op for at være fri til at rejse og forske, som hun ville. Hendes karriere og den videnskabelige hæder og anerkendelse tog først fart, da hun blev pensioneret. Som 99-årig udgav hun sin sidste videnskabelige artikel, hun blev 104 år og døde i 1993.

Den inderste kerne fortæller historien om et sammensat, egenrådigt og myreflitigt menneske, som ikke blev anerkendt i sit hjemland, før hun var langt oppe i 70'erne, og følger nedslag i et liv, der forløber næsten parallelt med det 20. århundrede. Det er en fortælling om kvindeliv, videnskab og lidenskab. I sin research har Lotte Kaa Andersen bl.a. talt med Inge Lehmanns familie og fået adgang til private breve, personlige papirer og en dagbog, som ingen kendte til.

De seneste år er interessen for den usædvanlige kvinde blusset op herhjemme. I 2019 opførte Folketeatret for eksempel forestillingen *Jordens Indre* med Iben Hjejle som Inge Lehmann. Iben Hjejle indlæser også lydbogsudgaven af *Den inderste kerne*.

AARHUS STEN- og SMYKKEMESSE i KHIF-hallen, i Hasselager d. 2. og 3. oktober 2021

Så er det snart tid til årets AARHUS STEN- OG SMYKKEMESSE.

Vi er af den opfattelse, at alle glæder sig – både udstillere og kommende besøgende.

Der kommer i al fald mange henvendelser på både mail og sms, fra interesserede og kommende besøgende – og vi har fået mange tilmeldinger.

Det ser ud til at blive den største messe i KHIF-Hallen, der er på nuværende tidspunkt 41 udstillere – og der er kun ganske få "borde" tilbage... Blandt udstillerne er der mange "gamle kendinge" og der er nye og interessante udstillere. Vi har for første gang fået tilmelding fra Kina.

Der vil som sædvanlig være arbejdende stande, stande med "særudstillinger" og tilbud om at høre korte foredrag fra udstillere.

Alt er som det var før Covid 19-pausen – entreen er den samme og mulighed for "rabatkuponer" eksisterer også stadig.

Se udstillerlisten på: <http://stenogsmykker.dk/udstillere-20/> - lad dig ikke snyde af tallet 20 – det er listen for 2021, der vil tone frem på skærmen –

Forstenet træ

Michael Bak

I øjeblikket masser af fine og sjældne mineraler til salg fra min samling (tidl. Claus Hedegaard) - bl.a.:

- *Mere end 50 forskellige zeolite-mineraler*
- *Sjældne mineraler fra hele verden*

Overvejer du at sælge din samling ?

Med kontakt til samlere og forhandlere i USA og Europa kan jeg tilbyde dig den bedste pris for din samling af fine mineraler og gode enkeltstykker.

Kærdalen 16 - 3660 Stenløse - Tlf. 23 21 15 43
michaelbak@worldofminerals.dk

Medlemskab af Jysk Stenklub - kontingent 2021

- Bankkonto: 1551 1217380 eller 29430901 (MobilePay til Jytte Frederiksen)
- Enkeltperson: 175 kr.
- Par (modtager kun ét medlemsblad): 250 kr.

Øvrig kontakt til kassereren: tlf. 2943 0901 eller 8617 4697
e-mail: jytte@dichmusik.dk

Hvis du ikke ønsker at fortsætte dit medlemskab, så giv venligst besked.
Det sparer foreningen for udgifter og begge parter for besvær.

HUSK også at melde FLYTNING til kassereren. Et postkort (se adressen på side 2) eller en mail til jytte@dichmusik.dk sikrer, at Stenhuggeren kommer frem uden forsinkelse.

Nu kan du få besked på SMS eller E-MAIL

Vil du gerne mindes om, at det er nu, der skal betales kontingent?
Så send mig dit mobilnummer eller din mailadresse.
Mobil tlf.: 2943 0901 Mail: jytte@dichmusik.dk

Klubbens værksted og bibliotek på Læssøesgades Skole

Hold dig orienteret på klubbens hjemmeside eller hos Hans J. Mikkelsen / Jytte Frederiksen.

Administrativt er bygningen flyttet fra Læssøesgades Skole til Frederiksberg Skole.

Der er ikke så mange brugere tilmeldt i øjeblikket, så udnyt gerne de ledige pladser.
Maskinerne er der og venter på at blive brugt, så hold jer ikke tilbage.

Husk af hensyn til de låste døre at ringe besked,
om du kommer på værkstedet.
Brug af sølvværkstedet: 5 kr. pr. gang.
Brug af slibeværkstedet: 10 kr. pr. gang.

Kontakt: Enten Hans J. Mikkelsen,
når det drejer sig om værkstedet tlf. 4054 3902
Eller Jytte Frederiksen tlf. 8617 4697 eller 2943 0901.

Returneres ved varig adresseændring

Afsender:
Jysk Stenklub
Myntevej 16
8240 Risskov

Program for Jysk Stenklub efterår/vinter 2021

Klubmøderne er på Åby Bibliotek, Ludvig Feilbergsvej, Åbyhøj.

Coronavirus-begrænsninger kan betyde, at der tidvis kommer lukninger af biblioteket. Så hold dig orienteret bla. på klubbens hjemmeside eller Facebook-profil. Foredrag og arrangementer kan nemt være blevet aflyst !!!

- Lørdag d. 11/09: **NB! kl. 13.00** Klubmøde på Åby Bibliotek. "Sommerens fund". Medbring dine egne fossiler, så vi andre kan se dine flotte fund og du kan evt. få dem bestemt. **Kl. 14.30: GENERALFORSAMLING** (den udsatte ordinære). Indkaldelse, se i dette blad. Formandens beretning og regnskabet, se aprilnummeret.
- Lørdag d. 18/09: Grusgravstur i det Midtjyske Område.
Tilmelding og kørselsvejledning se inde i bladet.
- Lørdag d. 9/10: Klubmøde på Åby Bibliotek. Foredrag ved Mette Eldrup Steemann, Museum Sønderjylland: *Næbhvaler og andre småhvaler fra Gram Leret (Sen Miocæn).*
- Lørdag d. 13/11: Klubmøde på Åby Bibliotek. Foredrag ved Anna Øehlenschlæger: *Boringer i søpindsvinepigge (Tylocidaris).*
- Lørdag d. 11/12: Vi håber at kunne afholde det traditionelle JULEMØDE med kaffe og kage, julesange samt ikke mindst julelotteriet.

Arrangementer uden for klubbens regi

Så er vi i gang igen 😊 : **Hasselagermessen**, som egentlig hedder **Aarhus Sten- og Smykkemesse** afholdes nu igen i KHIF-Hallen, Koltvej 42 i Hasselager (det er det sædvanlige sted) lørdag den 2/10 til søndag den 3/10, begge dage kl. 10-17. (Se mere inde i bladet). **NB. Klubben deltagte med en stand på messen.**

Deadline for decemernummeret af STENHUGGEREN er den 25. oktober 2021. Materiale sendes til Søren Bo Andersen. (sba@geolsba.dk), eller kan afleveres ved klubmøder.

AL DELTAGELSE I FORENINGENS AKTIVITETER SKER PÅ EGEN REGNING OG RISIKO
Ved ankomst til møderne på Åby Bibliotek efter kl. 14.00, hvor dørene bliver lukket, kan man benytte klokken til højre for døren. Husk selv at medbringe nødvendig proviant til møderne. Fra kl. 13.00 er der åbent for handel, bytning, stensnak og "sten på bordet". Mødet starter kl. 14.30.

